

Legislatief overzicht van het Spaanse strafrechtssysteem (2)*

A. Beristain** en J.L. De La Cuesta***

IV. Maatschappelijk verweer

1. Trouw aan het tweesporig stelsel, vat het Spaans strafrecht de penale reactie tegen het misdrijf op een dubbele manier op: enerzijds, voor hen die schuldig zijn aan een misdrijf, de straf; anderzijds de penale³⁴ of veiligheidsmaatregel voor hen die, schuldig of niet aan het misdrijf dat ze bedreven hebben, als gevaarlijk voor de samenleving worden beschouwd.

De strafmaatregelen worden, voor het ogenblik, zowel door het Strafwetboek als door de Wet betreffende het maatschappelijk gevaar en de wederaanpassing van 4 augustus 1970, voorzien. Voor wat de minderjarigen betreft (zie *infra*, V) is de materie geregeld in Rechtbanken voor Jeugdbescherming.

Het tegenwoordig Strafwetboek behandelt hoofdzakelijk de onverantwoordelijken en de personen wier toerekenbaarheid verminderd is.³⁵

Daarom laat art. 8, 1° 3°, sinds de herziening van 1983, aan de rechtbanken toe te kiezen tussen ofwel de internering in een gespecialiseerd centrum en voor onbepaalde tijd van de geestelijk onbekwame of van wie aan zinsverbijstering lijdt vanaf de geboorte of vanaf de kinderjaren en die de bewustheid van de werkelijkheid heeft verloren, ofwel van het begin af of in de loop van de behandeling, één van de volgende maatregelen: ambulante behandeling, afname van het rijbewijs of van de mogelijkheid een bewijs te bekomen, verbod van wapenbezit of van wapengebruik en/of maandelijkse of vijftiendaagse verschijning voor de rechtsmacht of voor de rechtbank die de ontoerekenbare veroordeeld heeft of voor de persoon aan wie wettelijk of gerechtelijk de voogdij of de bewaking toegewezen is.³⁶ Deze maatregelen kunnen tevens opgelegd worden aan de geestelijk onbekwame of aan de persoon die aan een zinsverbijstering lijdt die niet de

* Vertaling door J. DAUTRICOURT en J. VERVAELE. Het eerste deel van deze tekst werd opgenomen in het vorige *Panopticon*-nummer, p. 457. De tekst van dit artikel werd afgesloten in december 1986, maar kon om technische redenen niet vroeger worden opgenomen. Met eventuele wetwijzigingen nadien kon geen rekening worden gehouden.

** Hoogleraar strafrecht (Universiteit van het Baskenland).

*** Gewoon Hoogleraar strafrecht (Universiteit van het Baskenland).

34. A. BERISTAIN, *Medidas penales en Derecho contemporáneo*, Madrid, 1973.

35. Indien een veroordeelde na de gerechtelijke uitspraak of in de loop van de strafuitvoering geestelijk onbekwaam wordt, voorziet art. 82 in de schorsing van de strafuitvoering en in de internering tot zijn genezing. Na genezing moet de resterende straftijd nog worden uitgezeten, tenzij de straf verjaard zou zijn.

36. Voor een commentaar over de hervorming van 1983, zie: J. TERRADILLOS BASOCO, 'Tratamiento jurídico-penal de la enajenación', *Comentarios a la legislación penal*, t. V., vol. 1, p. 123 e.v.; en c. CARMONA SALGADO, 'Las alteraciones en la percepción dentro del marco general de la teoría de la inimputabilidad', in hetzelfde boekdeel p. 187 e.v.

graad bereikt om zijn toerekenbaarheid uit te schakelen, maar deze toch vermindert. In deze gevallen wordt nochtans een straf uitgesproken, aangezien de persoon toch verantwoordelijk geacht wordt, maar sinds de hervorming van 1983 wordt het alternatief stelsel toegepast: eerst toepassing van de maatregel, indien ze niet verenigbaar is met de straf, en aanrekening van de interneringsduur (die nooit langer mag zijn dan de opgelegde straf) op de strafduur die niet uitgeboet moet worden indien de rechtbank ermee instemt, gelet op de gunstige uitslag van de behandeling (art. 9-1°)³⁷ (vicariërend systeem).

Zonder afbreuk te doen aan de kritiek die men kan leveren (vooral op de onbeperktheid van de duur van de maatregelen die op de ontoerekenbare toepasselijk zijn, en op de internering) kan niet betwijfeld worden dat het huidige stelsel de regeling van voor 1983 aanzienlijk verbetert, omdat het de lijst van de maatregelen uitbreidt en op een lovenswaardige wijze het alternatief (vicariërend) stelsel invoert dat een totale ommekeer betekent t.o.v. het systeem van de berekening van straf en maatregel dat tot 1983 in voege was.

In vergelijking met de aanvaardbare nieuwe regeling van het Strafwetboek zijn de maatregelen van maatschappelijk verweer in de Wet betreffende het maatschappelijk gevaar en de maatschappelijke reclassering³⁸ door hun onvolmaaktheid en hun gebrek aan systematiek en werkelijkheidszin als zeer verwerpelijk te kwalificeren.

De wet die de Wet op de Landlopers en Bedriegers van 5 augustus 1933 vervangt en die in 1978 gewijzigd werd biedt nog aanleiding tot veel kritiek op het gebied van rechtszekerheid, o.m. door de onnauwkeurige definitie van de gevaarlijke geestestoestanden³⁹, die de basis vormen voor een mogelijke maatre-

37. Zie E. ORTS BERENGUER, 'La medida de internamiento para determinadas eximentes incompletas', *ibidem*, p. 271 e.v.

38. A. JORGE BARREIROS, *Las medidas de seguridad en el Derecho especial*, Madrid, 1976; idem, 'La reforma de 1978 de la ley de Peligrosidad y Rehabilitación Social', in *Comentario de la legislación penal*, t. II, *El Derecho Penal del Estado Democrático*, Madrid, 1983, p. 483 e.v.; J. TERRADILLOS BASOCO, *Peligrosidad Social y Estado de Derecho*, Madrid, 1981; M. BARBERO SANTOS, *Marginación Social y Derecho represivo*, Barcelona, 1980; VARIOS, *Peligrosidad social y medidas de seguridad*, Valencia, 1974.

39. Volgens art. 2 van de Wet verkeren volgende personen in 'veronderstelde staat van gevaarlijkheid': de gewoontelandlopers, degenen die gewoonlijk de prostitutie stimuleren, mogelijk maken en uitoefenen, alsook de eigenaars, zaakvoerders, beheerders, aangestelden van lokalen, al dan niet publiek, bestemd voor dergelijke activiteiten; degenen die pornografie, zowel de handel, het uitstellen als de apologie, stimuleren en mogelijk maken, alsook degenen die exhibitionisme in strijd met de moraal bedrijven, en de eigenaars, zaakvoerders, beheerders, aangestelden van lokalen, al dan niet publiek, bestemd voor dergelijke activiteiten; de gewoonte-bedelaars en degenen die van bedelarij leven of met dit doel minderjarigen, zieken of ouderen uitbuiten; de drugverslaafden, degenen die de illegale handel ervan stimuleren of realiseren en het verbruik van drugs of farmaceutische producten aanwakkeren en de eigenaars, zaakvoerders, beheerders, aangestelden van lokalen, al dan niet publiek, bestemd voor dergelijke activiteiten, alsook degenen die zekere hoeveelheden van die stoffen in het bezit hebben; degenen die zich met misprijzen voor de normen van het sociaal samenleven, op een brutale en cynische manier gedragen met schade voor de gemeenschap, dieren, planten of goederen; degenen die zich in bendes verenigen die activiteiten tot doel hebben met een criminele predispositie; degenen die wapens of voorwerpen dragen die door hun kenmerken kunnen worden gebruikt als intimidatie- of agressie-instrumenten; degenen die, al dan niet lucratief, de toegang tot het land op illegale wijze vergemakkelijken. Daarenboven voorziet art. 4 dat degenen die tot drie of meer misdaden zijn veroordeeld en bij wie een criminele gewoonte wordt vastgesteld in staat van gevaarlijkheid kunnen worden verklaard.

gel: de vereiste van 'maatschappelijk (niet misdadig) gevaar' als reden tot staats-interventie en toepassing van individuele strafmaatregelen omwille van loutere gevaarlijkheid ante-delictum is, volgens de rechtsleer, disproportioneel en niet te rechtvaardigen.

Even onbevredigend is de beschikking van art. 25.2 betreffende de onverenigbaarheid van maatregel en straf omdat er — tegen de regeling in die in 1983 in het Strafwetboek getroffen werd — voor de uitboeting van de straf gekozen wordt.

2. Onder de maatregelen die evenmin aan het bezwaar van vaagheid ontsnappen, kan men de volgende noemen (art. 5):

a. Vrijheidsberovende maatregelen die naar art. 25,2 van de Grondwet tot heropvoeding en reclassering en niet tot dwangarbeid moeten aangewend worden: opsluiting in een bewakingscentrum (6 maand tot 5 jaar), in een arbeidscentrum voor een bepaalde termijn (tot 5 jaar), in een heropvoedingscentrum (6 maand tot 5 jaar); 4 tot 12 weekend arresten; medische behandeling in geval van intoxicatie tot de genezing. Hoewel de inwerkingtreding van de tweede additionele regeling van de wet verbonden was met de eis dat het Ministerie van Justitie de vereiste centra met bevoegd personeel moest oprichten, staat het vast dat het gebrek aan gespecialiseerde inrichtingen en personeel bijna volledig was;

b. Vrijheidsbeperkende maatregelen: verplichting tot ambulante behandeling in medische centra tot de genezing; woningverbod in zekere plaatsen of gebieden (max. 5 jaar), verplichting in een bepaalde plaats te wonen (max. 5 jaar); verbod bepaalde drankgelegenheden en plaatsen waar zich gevaarlijke activiteiten voordoen te bezoeken (max. 5 jaar); uitwijzing van vreemdelingen uit het nationaal grondgebied (max. 3 jaar);

c. Beperking van andere rechten: afnemen van het rijbewijs of verbod het te bekomen (6 maand tot 5 jaar); sluiting van een lokaal of van een uitbating (indien ze geen invloed heeft op de arbeidsovereenkomsten van de onderneming) voor een tijd van één maand tot één jaar; de verplichting zijn woonplaats kenbaar te maken; onderwerping aan het toezicht van de overheid (van 1 tot 5 jaar) die door een geldelijke gedragsborgstelling kan worden vervangen;

d. Geldelijke maatregelen: gedragsborgstelling; boete; verbeurdverklaring van geld, waarden en voorwerpen die van misdrijven voortkomen;

e. Waarschuwing: gerechtelijke berisping.

3. *Herzieningsperspectieven*

De actuele wetgeving inzake strafmaatregelen kan fundamenteel gewijzigd worden door de eventuele goedkeuring van het Voorontwerp van een nieuw Strafwetboek van 1983, dat de Wet op de gevaarlijkheid en op de reclassering zou wijzigen.

Naar dat Voorontwerp zouden de toekomstige veiligheidsmaatregelen vrijheidsberovend kunnen zijn (internering in een psychiatrisch centrum, in een ontwenningencentrum, in een bijzonder pedagogisch centrum, in een heropvoedingscentrum of een centrum voor maatschappelijke therapie) of niet vrijheidsberovend (vervulling van gedragsvoorwaarden, afnemen van het rijbewijs, onbevoegdverklaring, uitwijzing van vreemdelingen uit het Rijk) (art. 86).

De maatregelen zijn vooral bestemd voor mentaal zwakken of abnorma-
len⁴⁰, alcoholici of drugsverslaafden en voor hen die aan zinsverbijstering lijden,
die vanaf de geboorte of van kindsbeen af aan een erge stoornis van de realiteits-
zin lijden.

De maatregelen zijn zowel bestemd voor volledig ontoerekenbaren als voor hen
met een verminderde toerekenbaarheid. In dit laatste geval moet de samenloop
met de straf bij toepassing van de alternatieve methode geregeld worden. Ook
worden vrijheidsberovende maatregelen voorzien voor meerderjarigen van 18
jaar en voor minderjarigen van 21 jaar — overeenkomstig art. 22.3 komt de straf-
rechtelijke meerderjarigheid met de burgerlijke en politieke meerderjarigheid
overeen: 18 jaar — en ook voor de gewoontedelinquenten (veroordeeld voor drie
of meer misdrijven waarbij een neiging tot het plegen van misdrijven wordt
waargenomen; in dat laatste geval moet de internering in een centrum voor
maatschappelijke therapie voor een tijd niet langer dan vijf jaar de straf niet
noodzakelijk voorafgaan. De gewoontedelinquenten aan onvoorzichtigheids-
misdrijven met motorvoertuigen (veroordeeld voor drie of meer misdrijven van
deze klasse in een tijdperk van minder dan vijf jaar en zonder doorhaling) kun-
nen beroofd worden van rijbewijs of van het recht er één te bekomen, voor een
tijdspanne van vijf tot vijftien jaar.

Voor de toepassing van de maatregelen (die in ieder geval moeten overeen-
stemmen met de graad van gevaarlijkheid van de dader en met de ernst van het
gepleegde feit) zijn het voorafgaandelijk plegen van een misdrijf en de beoor-
deling van de criminele gevaarlijkheid van de dader door de rechter op basis van
technische voorlichting (d.w.z. ten minste een criminologisch onderzoek)
onontbeerlijk. De maatregel moet opgeheven worden wanneer de criminele ge-
vaarlijkheid verdwijnt (art. 87 en 88).

De rechter of de rechtbank mag gedurende de toepassing de ene maatregel
door de andere vervangen en — op voorstel van de strafuitvoeringsrechter (Juez
de la Vigilancia) — de uitvoering van de maatregel schorsen voor een tijd die de
overblijvende duur van de maatregel niet overschrijdt, indien — na de techni-
sche voorlichting — de reeds bekomen resultaten dit verantwoorden (art. 90).
Tenslotte stelt de derde eindbeschikking (omwille van de negatieve ervaring met
de Wet op de gevaarlijkheid) dat — voor zover er niet voldoende gespecialiseerde
centra voor internering zijn — elke vrijheidsberovende maatregel in een niet pe-
nitentiair midden uitgevoerd moet worden.

Zeker staan we voor een ontwerp dat het heersende recht duidelijk verbe-
tert, ondanks de mogelijkheid om na internering gedragsvoorwaarden op te leg-
gen, en dat aanbeveling verdient door zijn zorg om de ontoerekenbare niet te de-
graderen tot een persoon met een slechter statuut dan de doorsnee burger; iets
dat — zoals een auteur het schrijft⁴¹ — ‘ondemocratisch, discriminerend en daar-
enboven niet wetenschappelijk zou zijn’.

40. Art. 55 van het Ontwerp van Voorontwerp van Strafwetboek voorziet, voor diegene die
geestelijk onbekwaam wordt na de strafrechtelijke uitspraak, in strafschorsing en internering
in een aangepaste instelling, aanrekening van de internering op de strafdur en zelfs inkor-
ting of kwijtschelding van de straf op basis van een gerechtelijke uitspraak. Deze werkwijze is
ook toepasselijk in geval van gedeeltelijke onbekwaamheid (art. 56).

41. J. TERRADILLOS BASOCO, ‘Tratamiento jurídico-penal...’, *o.c.*, p. 162.

V. Het strafrecht van de minderjarigen en de adolescenten

Op het einde van de twintigste eeuw, is het Spaanse Jeugdstrafrecht één van de duidelijkste voorbeelden van de kritieke toestand die het strafrecht doormaakt in het hele land.⁴² De huidige wetgeving, die geheel in het teken staat van de traditie van het begin van de eeuw, is zowel van regerings- als van universiteitszijde het voorwerp van veel kritiek. Zij pogen een volkomen nieuwe wetgeving in te voeren, te meer omdat zij die ermede gelast zijn de vigerende wetten toe te passen dit doen op een partijdige, willekeurige manier. Het aantal afwijkende en strafbare gedragingen die aan minderjarigen en aan jeugddelinquenten verweten kunnen worden schijnt nochtans geen zeer hoog cijfer te bereiken. Wel moet opgemerkt worden dat de informatie hieromtrent, behoudens uitzonderingen, opgesteld is zonder enige wetenschappelijke methode.

Als jeugddelinquenten worden beschouwd: allen die 21 en/of 25 jaar niet bereikt hebben, verdeeld in twee groepen: de minderjarigen (tot 16 jaar) en de adolescenten van 16 tot 21 en/of 25 jaar.

1. Minderjarigen

Wat de minderjarigen betreft, overleeft een verouderde wetgeving (verzameld in het Decreet van 11 juni 1948) die de verbeterde tekst bevat van de Wet en van het Reglement van de Rechtbanken voor Bescherming van de Minderjarigen en het Statuut van de Unie van deze Rechtbanken. Door het Decreet van 2 juli 1948 werd de verbeterde tekst van de wetgeving op de Jeugdbescherming van kracht.

Luidens deze wetgeving hebben de Rechtbanken voor Jeugdbescherming een dubbele of zelfs een drievoudige bevoegdheid:

1. Bescherming, ten gunste van minderjarigen van minder dan 16 jaar die het slachtoffer zijn geweest van mishandelingen, bevelen, raadgevingen of bedervende voorbeelden;

2. Verbetering, om minderjarigen beneden 16 jaar die misdrijven en overtredingen begaan of zich aan ontucht begeven, die geen verblijf hebben, zich slecht gedragen of landlopers zijn;

3. Berechting van hen die meer dan 16 jaar oud zijn in bepaalde gevallen. Deze bevoegdheid wordt in het licht van art. 117, 3 van de Grondwet betwist.⁴³

In ieder geval legt de wetgeving de nadruk op het niet strafrechtelijk karakter van deze jeugdrechtbanken aan wie alleen taken van bescherming, opvoeding en verbetering van de minderjarigen, in hun eigen belang, worden overgedragen en

42. Dat betekent evenwel nog geen volledige catastrofe: cf. J.M. RODRIGUEZ DEVESA, 'La distorsión del sistema penal', en *Studi in memoriam di Giacomo Delitala*, t. III, Milano, 1984, p. 1831 e.v.

43. In juni 1983 werd art. 8, 2.2° van het Strafwetboek opgeheven. Dit bepaalde dat in 'de gevallen dat de toezichthoudende rechtbank uitzonderlijk oordeelt dat de maatregelen die zij zou kunnen nemen t.o.v. iemand van meer dan 16 jaar niet gepast zijn, omwille van de tijd verlopen sedert het stellen van de handeling, of omwille van de toestand van de minderjarige, deze aan de administratieve overheid kan worden overgedragen, teneinde door haar de gepaste wettelijke veiligheidsmaatregelen te laten opleggen. Anderzijds voorziet de niet gewijzigde Wet van 20 december 1952 in een speciale bescherming voor vrouwen tot 25 jaar. Deze wet mist evenwel iedere toepassing.

daaruit volgt het niet publiek karakter van de zittingen, de niet-toepassing van de vigerende procesregels, waaronder (met uitzondering van de minderjarigen van meer dan 16 jaar) de afwezigheid van een advocaat.

Het gering gerechtelijk karakter van de Rechtbanken voor Bescherming van Minderjarigen werd veel verbeterd door nieuwe wetten⁴⁴:

- de Wet op de inrichting van de rechterlijke macht van 28 november 1974, waardoor de Rechtbanken voor Kinderbescherming in de Rechtsmachten voor Bescherming van de Minderjarigen en dus in het ordinaire rechtssysteem werden geïntegreerd;

- het Decreet van 26 februari 1976 dat in de Rechtbanken voor Kinderbescherming (als enige rechters) toegang verleent aan personen die werkzaam zijn in de zittende magistratuur of in het Openbaar Ministerie. De Rechtbanken voor Bescherming van de Minderjarigen worden in de uitoefening van hun ambt aan de 'gerechtelijke procedure' en aan de eerbied in elk geval wat de normatieve hiërarchie betreft⁴⁵ onderworpen.

Op dat gebied moet onderlijnd worden dat de Grondwet van 1978 in zijn art. 39, 4 voorziet 'dat de kinderen' genieten van de bescherming voorzien in de internationale overeenkomsten die voor hun rechten instaan. De rechtbanken moeten dus rekening houden met de inhoud van de 'Verklaring van de Rechten van het Kind' die door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties werd aangenomen op 20 november 1959 en zij moeten ook de middelen aanwenden om art. 24 van het Internationale Pact van de Burgerlijke en Politieke Rechten van 19 december 1966, door Spanje bekrachtigd, toe te passen.⁴⁶

De wetgeving van 1948 is het voorwerp van veel kritiek vanwege de rechtsgeleerden en de specialisten die haar als niet aangepast met de huidige maatschappelijke evolutie brandmerken. Zonder uit te weiden over het verwijt dat betrekking heeft op de ouderdomsgrens die art. 8.2 van het Strafwetboek bepaalt, wordt vooral het niet onderscheid onder de diverse justitiabelen (de minderjarigen van 16 jaar) verweten. Zij vormen immers een groep waarin personen verenigd zijn die kwalitatief zeer verschillend zijn, omwille van hun leeftijd, en die dus een verschillende behandeling eisen. De wet handelt trouwens niet werkelijk over de jeugd (zie verder) voor wie er thans geen bijzondere wetgeving bestaat. Het geheel van de voorzieningen⁴⁷ (een mengsel van hervorming en van

44. Zie in het bijzonder het Decreet van 11 juli 1968 en het Decreet van 19 december 1969.

45. Ongeveer de helft van de Rechtbanken van Jeugdbescherming beschikt over rechters die hun carrière hebben opgebouwd in de gerechtelijke structuur. In 1983 werden er zo zeven benoemd. Consejo General del Poder Judicial, *Memoria*, Madrid, 1984, p. 198. De interesse vanwege het O.M. tot deelname aan de activiteit van de Jeugdrechtbank uit zich vooral vanaf de omzendbrief nr. 3/184, 'Actuación del Ministerio Fiscal ante los Tribunales Tutelares de Menores', *Anuario de Derecho Penal*, 1984, p. 578 e.v.

46. Het Technische Instituut voor de Minderjarige en het Onderzoeksinstituut werden opgericht via het K.B. van 1 februari 1982 en Uitvoeringsbesluit van 1 maart 1982. Via de Wet van 16 november 1983 werd de Nationale Spaanse Jeugdraad opgericht, met als doel de participatie van de jeugd in het politieke, sociale, economische en culturele leven te stimuleren. Deze vernieuwingen kunnen — indirect — positief inwerken op een toekomstige criminele politiek t.o.v. de minderjarigen.

47. In de hervorming van de Wet op de Jeugdrechtbank zijn volgende maatregelen voorzien:

1. verbeteringsmaatregelen: korte opname, observatie-, opvoedings- of correctieopname in instellingen voor geestelijk gestoorde, in halve vrijheid, in een pleegfamilie of pleeginstituut; bewaakte vrijheid of boetes;

bescherming) komt als ongeschikt voor, omdat er een onderscheid zou moeten worden gemaakt tussen hen die de Strafwet schenden en die een crimineel gevaar inhouden en anderen die tegen de bedervers, in hun milieu, beschermd moeten worden. Eindelijk wordt de dringende noodzaak gevoeld om rekening te houden met de vordering van de sociologie, van de psychologie en van andere menswetenschappen, wat in de huidige wetgeving volstrekt ontbreekt. Tevens wordt de noodzaak gevoeld om de conceptuele en terminologische verwarring te overbruggen en om het gebrek aan waarborgen en een al te lakse procedure weg te werken.⁴⁸

Richtlijnen van hervorming

Het ongenoegen over de huidige toestand van de jeugdbescherming heeft aanleiding gegeven tot talrijke eisen om haar te wijzigen die, de laatste tien jaren, steeds scherper zijn gaan klinken.

Onder de hervormingsontwerpen⁴⁹ is het *Statuut van de Minderjarige*, dat het Ministerie van Cultuur in 1978 als werkdocument heeft uitgegeven, vermeldenswaard. In dit Statuut wilde men de ganse wetgeving betreffende de Jeugdbeschermingsrechtbanken en vooral het *Voorontwerp van Strafwet voor de Jeugd* (dat einde 1984 bewerkt werd door de diensten van de voorzitter van de Hoge Raad voor Jeugdbescherming van het Ministerie van Justitie) herstructureren. Dit Voorontwerp van 74 artikelen (dat veel kans maakt om als wet te worden aangenomen) voorziet de volledige verrechtelijking van de Jeugdrechtmachten en Rechtbanken (die, zoals de Organieke Wet het voorziet⁵⁰, volledig in de Rechterlijke Macht worden opgenomen), de volledige toepassing in het Jeugdstrafrecht van de strafrechterlijke en processuele waarborgen die voor de meerderjarigen gelden, met volstrekte eerbied van het wettelijkheidsbeginsel en een uitbreiding van de voorziene sancties.⁵¹

Het uitgesproken doel van het Voorontwerp is de volledige vorming van de

2. beschermingsmaatregelen: onder toezicht stellen van de jeugdbeschermingsraad, en het ontnemen van de ouderlijke macht of bevoegdheid tot toezicht.

48. A. BERISTAIN, *Medidas penales, o.c.*, p. 142 e.v.; J.R. PALACIOS SANCHEZ-IZQUIERDO, 'Pasado, presente y futuro de los Tribunales Tutelares de Menores', in *Estudios Vascos de Criminología*, Bilbao, 1982, p. 481 e.v.

49. Voor de hervorming van de Jeugdbeschermingswetgeving, cf. de referaten op de *Jornadas de Estudio de la legislación del menor, organizadas por el Instituto Vasco de Criminología y publicadas por el Consejo Superior de Menores*, Ministerio de Justicia, Madrid, 1985, zie J.L. DE LA CUESTA (comps.), *Los derechos humanos ante la Criminología y el Derecho Penal*, Bilbao, 1986, p. 153 e.v.

50. Art. 37 van de Organieke Wet op de Gerechtelijke Macht stelt dat 'het aan de jeugdrechters toekomt om de functies uit te oefenen die de wet hen toekent inzake strafbare feiten en andere handelingen gepleegd door minderjarigen'. Een bijkomende bepaling geeft de regering 1 jaar de tijd om een hervormingsvoorstel inzake jeugdbescherming in het Parlement voor te dragen.

51. Het nieuwe sanctiesysteem omvat 'reperisión', herstel, het opleggen van gedragsregels (inclusief arbeid in dienst van de gemeenschap), boete, rijverbod, bewaakte vrijheid, familiearrest tot twee jaar, internering in een open instelling, tehuis of residentie tot twee jaar, internering in een halfopen instelling voor drie maand tot twee jaar (slechts uitzonderlijk toepasbaar vanaf 13 jaar) en internering in een gesloten instelling vanaf 13 jaar en op voorwaarde dat de minderjarige een ernstig misdrijf heeft gepleegd (minimum zes jaar gevangenisstraf) en dat hij een grote agressiviteit vertoont, en dit voor zes maand tot drie jaar (art. 6 e.v.).

minderjarige van 10 tot 16 jaar en zijn volle maatschappelijke integratie. In deze nieuwe wetgeving schuilt evenwel het gevaar in het volstrekt tegenovergestelde van de wetgeving van 1948 te vervallen: het prijsgeven van de beschermingsgedachte en een overdreven juridisme, gericht op de erkenning van de strafrechtelijke aansprakelijkheid van de minderjarigen (art. 6), wat ongetwijfeld reacties zal uitlokken en zelfs een 'schandaal' bij hen die ware voorstanders zijn van het 'zuiver en streng maatschappelijk toezicht op de jeugd'.⁵²

Men kan nog aanhalen dat het Voorontwerp van Strafwetboek 1983 (tegenover het criterium van het Ontwerp van Strafwetboek van 1980: de meerderjarigheid op 15 jaar) de penale meerderjarigheid met de burgerlijke en politieke gelijkstelt op 18 jaar en van de Regering eist dat ze, binnen de zes maanden, een Wetsontwerp Jeugdstrafrecht aan de Cortes voorlegt (Eindbeschikking 2).

Van zijn kant heeft de voorzitter van de Generalitat Cataluña — op basis van de bevoegdheid die art. 25, 2 van het Autonoom Statuut van Cataluña hem toekent⁵³ — in november 1984 een Ontwerp Wet Jeugdbescherming (tot 18 jaar) voorbereid dat vooral de preventie van de kinder- en jeugddelinquentie nastreeft.

2. *Adolescenten*

In Spanje zijn de vigerende beschikkingen die onder de wetgeving van de volwassenen vallen, betreffende de strafrechtelijke aansprakelijkheid van de adolescenten zeer zeldzaam, zij het met enkele nuances.⁵⁴

Zo beschikte het Strafwetboek in zijn art. 65 dat men de delinquent, indien hij ouder is dan 16 jaar en minder dan 18, een straf zal opleggen, met evenwel een vermindering van één of twee graden t.o.v. deze die in de wet voorzien zijn. De rechtbank kan evenwel rekening houden met de omstandigheden van de minderjarigheid en met het feit dat de straf vervangen kan worden door internering voor onbepaalde tijd in een speciaal verbeteringshuis. Behoudens wat de vermindering van de straf betreft, kent de regel een zeer geringe toepassing in de rechterlijke en penitentiaire praktijk.

Van zijn kant beschouwt de Algemene Organieke Penitentiaire Wet en het Reglement daarvan als jongeren: de personen van het ene of van het andere geslacht, die de volle éénentwintig jaren niet bereikt hebben. Uitzonderlijk, en rekening houdende met de persoonlijkheid van de gedetineerde als jongere, kunnen worden aangezien: zij die nog geen 25 jaren hebben bereikt. De centra voor jongeren moeten gekenmerkt worden door intense educatieve werking, door de toepassing van pedagogische en psychisch pedagogische methoden in een omgeving die, wat vrijheid en verantwoordelijkheid betreft, gelijk is met deze waarin de jongeren zullen moeten leven wanneer ze hun straf zullen uitgezeten hebben.

52. P. ANDRÉS IBAÑEZ, 'Justicia de menores: un replanteamiento necesario', *Derechos Humanos*, junio 1984, p. 15.

53. Bijna alle autonomiestatuten voorzien in een overdracht van bevoegdheid inzake bevoegdheden van de jeugdrechtbanken naar de regionale autoriteiten.

54. Ten gronde: A. BERISTAIN, *Ciencia penal y Criminología*, Madrid, Tecnos, 1985, p. 127 e.v.; Idem 'Minoria Penal' en *Nueva Enciclopedia Jurídica*, t. XVI, 1978, p. 448 e.v.

Wat de toekomst betreft, voorziet het voorstel van Voorontwerp van nieuw Strafwetboek speciale normen voor jongeren tussen 18 en 21 jaar die misdrijven begaan (art. 99). In deze gevallen mag de Rechtbank, mits motivatie en mits raadpleging van deskundigen (meestal criminologen), de gevangenisstraf vervangen door internering in een opvoedingscentrum voor jongeren, gedurende een tijdperk dat de vier jaren niet te boven mag gaan. Wanneer de interneringsmaatregel ten einde loopt, mag de rechter de rest van de straf opschorten (indien hij voorwaardelijke invrijheidstelling toelaat) en terzelfdertijd de gedragsvoorwaarden opleggen die voor halftoerekenbaren toepasselijk zijn (cf. supra, III).

Ook wordt het indienen door de Regering — binnen de zes maanden — van een Wetsontwerp Jeugdstrafrecht voorzien.

Kortom, intensifiëring van professionalisering, secularisering, decentralisering en beknotting van bovenmatige rechterlijke willekeur, zijn de strekkingen van het Ontwerp op het vlak van het Jeugdstrafrecht. Dit neemt niet weg dat er in ieder geval meer aandacht moet worden gewijd aan onderzoeken van de gedragswetenschappen en aan de eerbied voor de mensenrechten van de jeugddelinquenten.

VI. Penitentiair recht

In het Spaanse recht wordt de strafuitvoering in de eerste plaats door het Strafrecht in art. 80 e.v. geregeld. Deze bepalen dat geen straf uitgevoerd mag worden, tenzij krachtens een rechterlijke beslissing overeenkomstig de beschikkingen van de Wet en van de Reglementen. Toch schrijft het Wetboek enkele korte bijzondere normen voor voor elke klasse van straffen, vooraleer het te hebben over de voorwaardelijke kwijtschelding van de straf, de voorwaardelijke invrijheidstelling en de vervanging van de straf door arbeid.

Wat de vrijheidsstraffen betreft⁵⁵ beschikt het Strafwetboek, dat zich op penitentiare wetgeving baseert, dat ze zullen uitgevoerd worden 'naar het progressieve stelsel' (art. 84), dat door de Algemene Organieke Penitentiare Wet gevolgd wordt (goedgekeurd overeenkomstig art. 25, 2 van de Grondwet⁵⁶ op 26 september 1979, en gekenmerkt door een meer soepele versie van wetenschappelijke individualisering.⁵⁷

55. BUENE ARUS en anderen, *Lecciones de Derecho Penitenciario*, Alcalá de Henares, 1985; F. BUENO ARUS, *Estudios de Derecho Penal y Penitenciario*, Madrid, 1982; C. GARCIA VALDES, *La reforma penitenciaria*, Madrid, 1982; *Comentarios a la legislación penitenciaria*, Madrid, 1982, 2e uitg.; L. GARRIDO GUZMAN, *Manual de Ciencia Penitenciaria*, Madrid, 1983; B. MAPELLI CAFFARENA, *Principios fundamentales del sistema penitenciario español*, Barcelona, 1983.

56. Art. 25, 2 CE: 'de vrijheidsberovende straffen en beveiligingsmaatregelen zijn gericht op heropvoeding en resocialisatie, en kunnen dus niet uit dwangarbeid bestaan. De veroordeelde tot gevangenisstraf geniet van alle fundamentele rechten, met uitzondering van de door de gerechtelijke uitspraak, strafdoel of penitentiare wet opgelegde beperkingen. Hij beschikt in ieder geval over het recht op vergoeding voor zijn arbeid, op sociale zekerheid, en op toegang tot cultuur en op de vrije ontwikkeling van zijn persoonlijkheid.'

57. Zie art. 72 van de Wet, die vier strafregimes onderscheidt: gesloten regime, gewoon regime, open regime en voorwaardelijke invrijheidstelling. Of de Organieke Penitentiare Wet ook toepasselijk is op de militaire strafrechtsinstellingen staat ter discussie. Cf. A. BERISTAIN, 'Les prisons espagnoles ordinaires et militaires et leurs alternatives', *R.D.P.*, 1980. p. 479 e.v.

Na goedkeuring van de Algemene Organieke Wet betreffende het gevangeniswezen en haar wettelijk bijvoegsel (Gevangenisreglement van 8 mei 1981, gedeeltelijk verbeterd op 28 maart 1984) kan men het Spaanse gevangeniswezen op het principiële vlak in de volgende nota's kenschetsen:

a. Hoofdzakelijke gerichtheid op reclassering overeenkomstig het grondwettelijk mandaat. 'Reclassering' moet — ondanks bepaalde dubbelzinnige normen in de wet en in het reglement — niet als 'reclassering in de zedelijkheid' maar als 'reclassering tot de wettelijkheid' verstaan worden.⁵⁸

b. Het onmiddellijk gevolg van deze resocialisatie als kern van het gevangeniswezen is de toepassing, in de gevangenis, van een geïndividualiseerde behandeling (art. 59 e.v.) in de lijn die door de klinische criminologie nagestreefd wordt: toepassing van medisch-biologische, psychiatrische, psychologische, pedagogische en maatschappelijke methodes om de gedetineerde in de mogelijkheid te stellen de persoonlijke en maatschappelijke oorzaken die hem tot delinquentie hebben gedreven te overwinnen.

Het is op grond van het aanvankelijke onderzoek en van de volgende (minstens om de zes maanden) dat, gelet op de prioriteit van de behandeling boven de tucht in de gevangenis, de rangschikking van de gedetineerden geschiedt (art. 71). Nochtans wordt het recht van de gedetineerden tot het weigeren van de behandeling gewaarborgd, zonder dat de weigering op tuchtgebied gevolgen kan hebben (art. 4 en 61 van de Wet, 239.3 van het Reglement).

Het penitentiair resocialisatie-ideaal — dat niet alleen de behandeling moet bezielen maar het ganse gevangenisregime — veronderstelt tevens dat de gedetineerde wordt aangezien als lid van een leefgemeenschap, met respect voor zijn rechten, voor zover ze niet beperkt worden door de veroordeling, de finaliteit van de straf of de Penitenciaire Wet (dat zijn de enige wettelijke beperkingen overeenkomstig art. 25, 2 van de Grondwet die daarenboven, in elk geval, aan de veroordeelde het recht op betaald werk, op de voordelen van de maatschappelijke zekerheid en op de vrije ontwikkeling van zijn persoonlijkheid waarborgt).

Tot meer eerbied van deze rechten wordt het principe van de wettelijke uitvoering (art. 6) en van de niet discriminatie (art. 3) gehuldigd en worden de rechten en plichten van de gedetineerden, doch niet steeds met de wenselijke nauwkeurigheid, opgesomd.⁵⁹ Het beginsel van het onschuldvermoeden is de norm die het gevangenisregime van de voorhechtenis moet regelen (art. 5). Mishande-

58. Inzake het begrip resocialisatie in het Spaanse strafrecht zie A. GARCIA PABLOS, 'La supuesta función resocializadora del Derecho penal: utopía, mito y eufemismo', *A.D.P.*, 1979, p. 645 e.v.; F. MUÑOZ CONDE, 'La resocialización del delincuente. Análisis y crítica de un mito', *Cuadernos de Política Criminal*, 1979, p. 91 e.v.

59. Naast de burgerlijke, politieke, sociale, economische en culturele rechten, met inbegrip van het kiesrecht in zover verenigbaar met het doel van zijn detentie en strafuitvoering, beschikt de gedetineerde over volgende rechten: in eigen naam kunnen optreden (art. 3,5), recht op voedsel (art. 21,2), recht op persoonlijke kledij (art. 20), recht op hygiëne (art. 18,2), recht op arbeid (art. 26), recht op medische hulp (art. 36), petitie- en klachtrecht (art. 50), recht op informatie over het gevangenisregime, de rechten en plichten van de gedetineerden, disciplinaire normen, kanalen voor het formuleren van petitie, klachten, beroep (art. 49), recht op post en bezoek (art. 51 e.v.), recht op religieuze vrijheid (art. 54), recht op onderricht en opvoeding (art. 55 e.v.), recht op behandelingsparticipatie (art. 65). Algemene plichten van de gedetineerden zijn: aanwezigheid in de instelling, naleven van de interne normen, eerbied en aandacht voor de administratieve overheden, goed gedrag t.o.v. de medegedetineerden (art. 4) en arbeidsplicht (art. 26).

lingen via woord of daad zijn absoluut verboden (art. 6) omdat ze het misdrijf van foltering (art. 204bis Sw.⁶⁰) kunnen uitmaken.

Daarenboven moet, op gebied van de verdediging van de rechten van de gedetineerden, de aandacht getrokken worden op het feit dat — hoewel de sancties die op de disciplinaire fouten toepasselijk zijn wettelijk bepaald worden — de bepaling van deze fouten aan het reglement wordt overgelaten wanneer het, naar onze mening, de taak is van de Algemene Penitentiare Wet zelf.

c. In de lijn van de verdediging van de rechten van de gedetineerden en van het toezicht op het Bestuur Strafinrichtingen wordt, voor de eerste maal in het Spaanse Penitentiare Recht, het ambt van de strafuitvoeringsrechter ingevoerd, dat er voornamelijk in bestaat: 'de uitgesproken straf te doen uitvoeren, de verzoekschriften te behandelen die betrekking hebben op de toepassing van de wetten en reglementen, de rechten van de gedetineerden te beschermen en de misbruiken en afwijkingen die zich in de toepassing van de penitentiare voorschriften kunnen voordoen te verbeteren' (art. 76,1).⁶¹

d. Eindelijk wordt er gewezen op de participatie van de maatschappij in de penitentiare gemeenschap, niet alleen op het gebied van onderwijs en opvoeding (art. 57) en in taken van reclassering van de gevangenen in gewoon en in open regime (art. 69.2) maar vooral inzake maatschappelijke bijstand aan de gedetineerden, aan de in vrijheid gestelden en aan hun families (art. 74) door de zgn. 'Commissie voor Maatschappelijke Bijstand'. Er wordt ook uitdrukkelijk verklaard dat 'de precedentes in geen geval een reden van maatschappelijke of wettelijke discriminatie mogen zijn' (art. 73.2).

De inrichting van het gevangeniswezen is, in de grote lijnen, de volgende⁶²:

a. Inrichtingen en middelen:

Rangschikking van de centra in arresthuizen, strafuitvoeringsgevangenissen — van het gesloten, gewone of open type — psychiatrische of reclasseringshospitelen.

De inrichtingen moeten niet meer dan 350 gedetineerden per eenheid ontvangen, ze moeten voorzien worden van voldoende middelen, zowel op materieel vlak als op personeelsgebied en concreet van passende individuele slaapkamers⁶³, ziekenzalen⁶⁴, scholen⁶⁵, een bibliotheek, sport- en vermaakinrichtin-

60. Reglementaire dwangmiddelen — met uitzondering van vuurwapens — zijn toelaatbaar om ontsnapping, geweld t.o.v. anderen, t.o.v. zichzelf of schade aan zaken te vermijden of passieve of actieve weerstand van de gedetineerde aan de reglementaire bevelen van de gevangenisoverheid te beëindigen. Voor het gebruik van deze dwangmiddelen is toelating vereist van de directeur, die de strafuitvoeringsrechter hierover moet inlichten.

61. Voor de strafuitvoeringsrechter, zie: A. ALONSE DE ESCAMILLA, *El Juez de Vigilancia penitenciaria*, Madrid, 1985.

62. De autonomiestatuten van Baskenland (art. 12), Catalonië (art. 11.1) en Andalusië (art. 17,1) en de Verbeteringswet van het 'Fuezo' van Navarra (art. 58, 1, a) maken de autonome regio's bevoegd inzake de uitvoering van de penitentiare wetgeving. Catalonië heeft deze materie geregeld in R.D. 3483/1983 van 28 december.

63. Deze moeten voldoen aan minimumvereisten inzake hygiëne, verlichting, verwarming, dekens en meubilair (art. 19).

64. Per inrichting staan een geneesheer met specialisatie inzake psychiatrie en een verpleegster in voor de medische hulp. Iedere instelling moet over een geneeskundige afdeling be-

gen, werkhuizen, patio's, haarkapperij, keuken en refter⁶⁶, individuele spreekplaatsen, een inlichtingsafdeling voor buitennieuws, bijzalen voor familiebezoek en, in het algemeen, al de middelen die de ontplooiing van een ingerichte gemeenschap alsmede een gepaste rangschikking van de gedetineerde, naar gelang de doelstellingen die van hem worden verlangd (art. 13).

b. Meer in het bijzonder, zijn de basiscriteria van het gewoon gevangeniswezen de volgende:

- scheiding van mannen en vrouwen (tenzij in mogelijke reglementaire uitzonderingen); van gedetineerden en gevangenen, van primaire delinquenten en recidivisten; van jongeren en volwassenen; van gebrekkigen en gezonden of normalen; van veroordeelden voor opzettelijke misdrijven en onvoorzichtigheidsmisdrijven (art. 16);

- toepassing van een dagrooster, dat acht uren nachtrust en de vervulling van de geestelijke en lichamelijke noden van de gedetineerden, de behandelingszittingen en de opvoedende, arbeids- en culturele werkzaamheden toelaat;

- verrichten van arbeid die met de vrije arbeid overeenstemt⁶⁷, zelfs indien — wat tegenstrijdig lijkt — deze arbeid verplicht is (het niet uitvoeren wordt gesanctioneerd).⁶⁸ Deze arbeid wordt aangezien als een recht en een plicht van de gedetineerde en als een belangrijk behandelmiddel. De arbeid kenmerkt zich door zijn niet-'affectividad' en wordt opgelegd, niet als verbeteringsmiddel maar — in overeenstemming met de waardigheid van de gedetineerde — als een vormende, produktieve en therapeutische bezigheid met het doel de gedetineerden voor te bereiden op normale werkomstandigheden. De arbeid wordt onderworpen aan de geldelijke en economische belangen van het bestuur, rekening houdende met de beroepsmogelijkheden en wensen van de gedetineerde en met naleving van de bescherming van de maatschappelijke zekerheid.

De onmiddellijke winstgevende arbeid moet worden betaald — a rato van de opbrengst en van de professionele categorie van het werk — en de normen voor veiligheid en hygiëne moeten gewaarborgd worden, in overeenstemming met het uurrooster en de rusttijden die de vigerende wetgeving voorziet. Het loon kan alleen aangeslagen worden onder dezelfde voorwaarden als bij de vrije arbeider en

schikken met mogelijkheden voor psychiatrische observatie en observatie van besmettelijke ziektes, gynaecologische instrumenten en een lokaal voor kinderopvang.

65. Iedere inrichting moet over een school beschikken en het onderricht moet aan de wettelijke normen voldoen. Onderwijs via correspondentie, radio of televisie, educatieve, culturele en professionele nevenactiviteiten zijn toegelaten. Alleen het basisonderwijs voor gedetineerden die dit nooit hebben gevolgd is verplicht (art. 55 e.v.).

66. De voeding moet gecontroleerd worden door een geneesheer in overeenstemming met de gezondheid van de gedetineerde, zijn arbeid en met eerbied voor de filosofie en religieuze overtuiging, in zover uitvoerbaar (art. 21,2).

67. Voor wat de gevangenisarbeid in Spanje betreft, zie J.L. DE LA CUESTA ARZAMENDI, *El trabajo penitenciario resocializador*, San Sebastian, 1982, D.G.I.P., Idem, *El trabajo penitenciario en España*, Madrid, 1980; E. DE LA MORENA VICENTE, *Anotaciones sobre el Derecho del Trabajo Penitenciario*, Madrid, 1982.

68. Behalve degenen die het slachtoffer zijn van ziekte of ongeval, worden volgende personen als totaal werkonbekwaam beschouwd: 'degenen die 65 jaar hebben bereikt en vrouwen in de laatste zes weken van de zwangerschap, en 8 weken erna, en gevallen van overmacht' (art. 29).

zal dienen tot de vervulling van de gezinslasten en van de andere lasten van de gedetineerden.

De verdediging van de arbeidsrechten en van de coöperatieve belangen van de gedetineerden behoort aan de bevoegde organen en rechtbanken en het recht op werklozensteun van de vrijgelatenen die geen werk vinden en ingeschreven zijn in een bureau van arbeidsvoorziening wordt binnen de vijftien dagen na de vrijlating erkend.⁶⁹

Het tuchtstelsel wordt — afhankelijk van de aard van de inrichting — op het principe van wettelijkheid en menselijkheid gegrond. De oplegging van sancties⁷⁰ is mogelijk via een wettelijk proces. De betichte moet gehoord worden en heeft het recht zich te verdedigen. Opschorting van de uitvoering van de sanctie bij verhaal is mogelijk, tenzij in gevallen van zware tuchtloosheid; mogelijke beloningen en penitenciaire gunsten⁷¹ zijn voorzien voor daden die goed gedrag, arbeidsgeest en verantwoordelijkheidszin in het persoonlijk gedrag en in werkzaamheden van de inrichting laten blijken (art. 46).

Relaties met de buitenwereld door mededelingen aan en bezoek van familieleden, vrienden en afgevaardigden van verenigingen voor hulp aan gedetineerden (zonder andere beperkingen dan deze die door redenen van veiligheid, van goede behandeling en van orde in de inrichting worden geboden); met de advocaten van de verdediging, aangenomen zaakvoerders, maatschappelijk assistenten of geestelijken van de godsdienst van de gedetineerde; mogelijkheid van telefoonverbindingen. Het verbod van of het toezicht op de verbindingen moet aan de bevoegde rechterlijke overheid worden bekendgemaakt (art. 51).

Toelating tot intiem bezoek in daartoe geschikte lokalen voor hen die geen uitgangsverlof kunnen bekomen (art. 53).

Door de strafuitvoeringsrechter gegeven uitgangsverloven: speciale (van 7 tot 36 of 48 dagen per jaar, resp. voor veroordeelden van de tweede of van de derde rang) en/of buitengewone verloven (wegens dood of zware ziekte van familieleden, verwanten of personen die met de gedetineerde nauw verbonden zijn).

Vrij gebruik van communicatiemiddelen, mits de beperkingen die individuele behandeling vereisen (art. 58).

Aanmoediging van de stelsels van deelneming van de gedetineerden in bedrijvigheden of verantwoordelijkheden van opvoedende, vermakende, godsdienstige, arbeids- of sportieve aard, in de voedingsdiensten en in de samenstel-

69. Cf. de Wet van 2 augustus 1984.

70. Afzondering in een cel voor 2 weken of 42 opeenvolgende dagen indien twee fouten werden begaan; afzondering gedurende 7 weekends; verbod op het verlaten van de instelling voor maximum 2 maand; beperkingen van de mondelinge gesprekken gedurende een maand; verbod op wandelingen en recreatie, in zoverre verenigbaar met de fysieke en psychologische gezondheid, gedurende een maand. Afzondering in een afzonderingscel kan slechts worden toegepast bij evidente agressiviteit of herhaaldelijk ernstige verstoring van de normale samenlevingsnormen. De cel moet identiek zijn aan de andere gevangencellen (art. 42).

71. Art. 256 e.v. van het reglement voorziet als beloning voor goed gedrag, normale arbeidsdiscipline, participatie aan de heropvoedings- en resocialisatieactiviteiten, tot vier maand vervroeging van de voorwaardelijke invrijheidstelling per effectief jaar gevangenis, op voorwaarde dat de strafuitvoeringsrechter zijn instemming verleent. Art. 257 voorziet tevens in kwijtschelding tot een maand per jaar effectieve gevangenisstraf voor de gedetineerden die continu gedurende twee jaar en op uitzonderlijke wijze aan bovenvermelde voorwaarden hebben voldaan.

ling van de rantsoenen, ook bij het toezicht op de hoedanigheid en de prijzen van de waren die in het centrum verkocht worden (art. 24).

Kort samengevat gaat het om een moderne en — in vergelijking tot de buitenland — vooruitstrevende wetgeving die met de internationale minimaregels overeenstemt en dit ondanks de dikwijls beperkende rol van het reglement waarvan reeds sprake was⁷² en ondanks een al te 'psychologische' aanpak bij de behandeling.

Het voornaamste probleem van deze wetgeving is nochtans haar praktische toepassing. Het gebrek aan de vereiste economische middelen en de jammerlijke toestand van vele penitentiaire instellingen (door de opstanden die zich gedurende de politieke overgang hebben voorgedaan) hebben feitelijk een adequate toepassing van de wetgeving verhinderd: de overbevolking in de Spaanse gevangenissen neemt toe (verouderde gebouwen, in bedenkelijke staat qua hygiëne en ongeschikt voor de toepassing van de nieuwe penitentiaire begrippen van de wet). Ook is het gebrek aan (vooral technisch) personeel opvallend. Daarbij komt nog dat het veranderingsproces, dat de Spaanse Justitie nog ondergaat, beliet dat het ambt van strafuitvoeringsrechter wordt geïnstitutionaliseerd. Indien we daaraan nog de groei van de gevangenisbevolking toevoegen⁷³ en het gebrek aan een besliste en ernstige politieke wil, zal men gemakkelijk verstaan dat vele van de wetshervormingen op het vlak van de vrome wensen en van de penitentiaire utopie blijven.

Men mag in elk geval niet vergeten dat dit alles niet de meer repressieve kant van de wet betreft (zoals b.v. de normen betreffende inrichtingen van maximale veiligheid die een snelle en doelmatige toepassing hebben gekend).

VII. Besluiten

De grondwettelijke wijziging die in Spanje op het einde van de jaren '70 is doorgevoerd heeft het proces van herziening, verandering en hervorming van de fundamentele wetteksten voor de voornaamste sectoren van het Spaanse strafrechtstelsel (straf- en strafprocesrecht, maatschappelijk verweer, jeugdstrafrecht en strafuitvoering) bespoedigd.

De nieuwe voorgestelde wetgeving volgt in het algemeen het pad dat de rechtsleer bewandelt, daar ze vele van de crimineel-politieke nieuwigheden die in de meest ontwikkelde landen van Europa uitgetest worden, overneemt. Geheel — en met een zekere vertraging — getuigen de specialisten en de wetgeving van de diepe veranderingen die de Spaanse gemeenschap in haar gebruiken, haar gewoonten en in haar waarden heeft ondergaan. Toch bekommert men zich meer om de technische en dogmatische volmaaktheid van de hervormingen dan om hun aanpassing aan de hedendaagse evolutie van de Spaanse maatschappij. Dit gebeurt door onwetendheid, door gebrek aan het vereiste so-

72. Er wordt momenteel uitgekeken naar een nieuw gevangenisreglement, dat n.a.v. de hervorming 1984 van het Reglement van 8 mei 1981 werd aangekondigd.

73. Recente persgegevens spreken van 21.529 gedetineerden in Spanje, waarvan 11.101 in voorlopige hechtenis, dus meer dan 50 % (*Diario Vasco*, 20.4.1985). Gezien dit aantal de reglementaire normen van de Spaanse gevangenisinstellingen sterk overschrijdt, is het duidelijk dat zowel de normen inzake maximum per instelling als per cel worden overtreden.

ciologische onderzoek van de hedendaagse sociale werkelijkheid en van haar tendensen naar de onmiddellijke toekomst (en de weerslag van de hervormingen) wat betreft de omvang van de delinquentie en de doeltreffendheid van de maatschappelijke controles.⁷⁴ Het gevaar van vervreemding tussen de wetgeving en de werkelijkheid is, op dat gebied, zeer aanzienlijk.

Met het zicht op de *toekomst* (wanneer de hervormingen op wettelijk gebied zullen voltrokken zijn) zal de praktische toepassing zich opdringen. De aanzienlijke kosten⁷⁵ die enkele van de voorziene nieuwe instellingen vergen (b.v. de inrichting van de bewaakte vrijheid, het bouwen van open inrichtingen met een kleinere omvang) laten vrezen dat, op een moment van diepe economische crisis en van merkbare tendens tot beperking van de staatsuitgaven, de maatschappelijke prestaties die geen onmiddellijke weerslag hebben op het indexgetal van de delinquentie (wat niet het geval is voor de verbetering van de telkens meer repressieve controles die op bepaalde categorieën delinquenten worden toegepast) dode letter zullen blijven en zonder de minste invloed op de praktijk. De nadruk moet worden gelegd op de slechte invloed die daarvan zou uitgaan voor het imago van een rechterlijke macht die, langzamerhand, de vereiste eerbied begint te herwinnen, ondanks haar overdreven conservatisme: het is namelijk te voorzien dat — door het algemene en totale verlies van elke geloofwaardigheid en van elk vertrouwen van de burgers in de rechterlijke macht (en bijgevolg bij gebrek aan elk wettelijk gezag dat hen verdedigt) — de burgers zullen pogen hun conflicten, ook deze van strafrechtelijke aard, buiten de rechtsmacht op te lossen.

74. Voor wat de efficiëntie van de Spaanse strafjustitie betreft, zie: M. BAJO FERNANDEZ, 'Coste y eficacia de la justicia penal en España', *Revista de la Facultad de Derecho de la Universidad Complutense*, num. monográfico 6, 1983, p. 75 e.v.; A. GONZALEZ CUELLAR, 'La eficacia de la justicia penal', *ibidem*, p. 363 e.v.

75. Voor de kostprijs van de strafjustitie, zie: F. BUENO ARUS, 'Bases para un estudio del costo de la Justicia', *ibidem*, p. 137 e.v.